تڪبُر جو انجام ۽ مسلمان کي حقير سمجهڻ جي مذمت

هفتيوار سنتن ڀري اجتماع ۾ ٿيڻ وارو سُنّتن ڀريو بيان

(اسلامي ڀينرن جي لاءِ)

19-October-2017

www.dawateislami.net

مبلغ بيان ڪرڻ کان پهريان گهٽ ۾ گهٽ ٽي ڀيرا پڙهي ڇڏي

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ الْمُرْسَلِيْنَ

اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ؕ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ؕ

تڪبُّر جو انجام ۽ مسلمان کي حقير سمجهڻ جي مذمت

اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ الله   وَعَلٰى اٰلِكَ وَاَصْحٰبِكَ يَا حَبِيْبَ الله

اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ الله   وَعَلٰى اٰلِكَ وَاَصْحٰبِكَ يَا نُوْرَ الله

دُرُودِ پاڪ جي فضيلت

نبي اڪرم، نورِ مجسم صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جو فرمانِ تقرب نشان آهي: جنهن مون تي هڪ ڀيرو دُرُودِ پاڪ پڙهيو الله عَزَّوَجَلَّ ان تي ڏهه (10) رحمتون نازل فرمائي ٿو ۽ جنهن ڏهه (10) ڀيرا دُرُودِ پاڪ پڙهيو الله عَزَّوَجَلَّ ان تي سو (100) رحمتون موڪليندو آهي ۽ جنهن سو (100) ڀيرا دُرُودِ پاڪ پڙهيو الله عَزَّوَجَلَّ ان تي هزار(1000) رحمتون نازل فرمائي ٿو ۽ جنهن هزار(1000) ڀيرا دُرُودِ پاڪ پڙهيو ته مان ۽ هو جنت جي دروازي تي گڏ هونداسين.

(القول البديع،ا لباب الثانی فی ثواب الصلاة... الخ،ص۲۴۱)

دردو آلام میں تسکین انہیں ملتی ہے   نام ان کا جو مصیبت میں لیا کرتے ہیں

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب!   صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! ثواب حاصل ڪرڻ خاطر بيان ٻڌڻ کان پهريان سنيون سنيون نِيّتون ڪري ونون ٿيون. فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ: "نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِّنْ عَمَلِهٖ" يعني مسلمان جي نِيّت ان جي عمل کان بهتر آهي.

(المعجم الڪبير،سهل بن الساعدي...الخ ج 6، ص 185، الحديث: 5942)

ٻه مدني گُل:(1) بغير سني نيّت جي ڪنهن بہ نيڪ عمل جو ثواب ناهي ملندو. (2) جيترييون سنيون نِيّتون وڌيڪ، اوترو ثواب بہ وڌيڪ.

بيان ٻڌڻ جون نِيّتون

❁ نگاهون جهڪائي پوري توجهہ سان بيان ٻڌندَس ❁ ٽيڪ لڳائي ويهڻ بدران علمِ دين جي تعظيم خاطر جيترو ٿي سگهيو ٻئي گوڏا وچائي ويهندَس ❁ ضرورت پوڻ تي ٻين جي لاءِ سِرڪي جاءِ ڪشاده ڪندَس ❁ ڌِڪو وغيره لڳو تہ صبر ڪندس، گهوري ڏسڻ چِڙٻ ڏيڻ ۽ اَٽڪڻ کان بچندَس ❁ صَلُّوا عَلَي الحَبِيب! اُذْكُرُوالله , تُوبُوا اِلَي الله! وغيره ٻڌي ثواب ڪمائڻ ۽ صدا لڳائڻ وارن جي دِل جوئي جي لاءِ پست آواز سان جواب ڏيندَس ❁ اجتماع کان پوءِ پاڻ اڳتي وڌي سلام، مصافحو ۽ انفرادي ڪوشش ڪندَس. دورانِ بيان موبائل جي غير ضروري استعمال کان بچندَس، نہ بيان ريڪارڊ ڪندَس نہ ئي ٻئي ڪنهن قسم جو آواز ڇو تہ ان جي اجازت ناهي، جيڪو ڪجهہ ٻڌندَس، ان کي ٻڌي ڪري ۽ سمجهي ڪري ان تي عمل ڪرڻ ۽ ان کان پوءِ ٻين تائين پهچائي ڪري نيڪي جي دعوت عام ڪرڻ جي سعادت حاصل ڪندَس.

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! هي دُنيا جنهن ۾ اسان سڀ پنهنجي زندگي گذاري رهيا آهيون هي حقيقت ۾ آخرت جي ڪيتي آهي ۽ زندگي، موت تائين پهچائڻ وارو هڪ سفر آهي، تنهنڪري اسان جو هر چڱو يا بُرو عمل آخرت جي لاءِ ذخيرو ٿي رهيو آهي ۽ اسان جو هر ساهہ اسان کي موت جي ويجهو ڪري رهيو آهي. سمجهدار (Wise) انسان اهو ئي آهي جيڪو پنهنجا پساهہ الله عَزَّوَجَلَّ جي رضا ۽ اطاعت ۽ فرمانبرداري ۾ گذاري، آخرت ۾ نفعو ڏيڻ وارا عمل ڪري

۽ نقصان وارن عملن کان پاڻ کي پري رکي. ياد رهي! چوري شراب پيئڻ ۽ بدنگاهي جهڙن ظاهري گُناهن کان بچڻ سان گڏوگڏ باطني گُناهن جي معلومات ۽ انهن کان بچڻ بہ ضروري آهي. باطني گناهن مان مراد اهي گناهہ آهن جنهن جو تعلق دل سان آهي مثال طور بُغض ۽ عداوت، حسد، رياڪاري ۽ خودپسندي وغيره، هنن گُناهن کي سڃاڻڻ ڏورو مشڪل آهي، ان ڪري انهن کان بچڻ بہ دُشوار آهي، انهن باطني گُناهن مان هڪ انتهائي خطرناڪ گُناهہ "تڪبُّر (Arrogance)" بہ آهي، تڪبُّر هڪ اهڙو مُهلِڪ (يعني هلاڪ ڪندڙ) مرض آهي جيڪو ڪئي بُرائين کي پاڻ سان گڏ ڪٺي اچي ٿو ۽ گهڻين ڀلائين کان محروم ڪندو آهي. حجة الاسلام حضرتِ سيدُنا امام محمد بن محمد غزالي رَحمَةُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْه فرمائن ٿا: مغرور شخص جيڪي ڪجهہ پنهنجي لاءِ پسند ڪري ٿو اهو پنهنجي مسلمان ڀاءُ جي لاءِ پسند نٿو ڪري سگهي، اهڙو شخص عاجزي تي بہ قادر ناهي هوندو، جيڪا تقويٰ ۽ پرهيزگاري جي جڙ آهي، ڪينو بہ نٿو ڇڏي سگهي، پنهنجي عزت بچائڻ جي لاءِ ڪوڙ ڳالهائيندو آهي، ان ڪوڙي عزت جي ڪري غصو نٿو ڇڏي سگهي، حسد کان نٿو بچي سگهي، ڪنهن جي خير خواهي نٿو ڪري سگهي، ٻين جي نصيحت قبول ڪرڻ کان محروم رهي ٿو، ماڻهن جي غيبت ۾ مبتلا ٿي ويندو آهي مطلب تہ متڪبر ماڻهو پنهنجو ڀرم رکڻ جي لاءِ هر برائي ڪرڻ تي مجبور ۽ هر سني ڪم ڪرڻ کان لاچار ٿي ويندو آهي."

(احياء العلوم، كتاب ذم الكبرو العجب، باب بيان حقيقة الكبر و آفته،۴۲۳/۳ج۳،ص ۴۲۳ملخصًا)

تنهنڪري اسان کي گهرجي تہ الله عَزَّوَجَلَّ جي رضا جي لاءِ پنهنجي اندر عاجزي پيدا ڪريون ۽ تڪبُّر جهڙي بُري آفت کان پنهنجو پاڻ کي گهڻو پري رکون، اڄ جي هن بيان ۾ اِنْ شَآءَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ اسان تڪبُّر جي انجام ۽ ڪنهن مسلمان کي حقير سمجهڻ جي مذمت جي باري ۾ ٻڌڻ جي سعادت حاصل ڪنديون سين. اڄو سڀ کان پهريان هن باري ۾ هڪ حڪايت سماعت فرمايو تہ اسان جا بزرگانِ دِين رَحِمَهُمُ اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِم اَجْمَعِين تڪبُّر کي ڪيتري قدر ناپسند ڪندا هئا

تڪبُّر سبب اعليٰ حضرت جي ناپسنديدگي

خليفہ اعليٰ حضرت مولانا سيد ايوب علي رضوي رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه جو بيان آهي هڪ صاحب جنهن جو نالو مون کي ياد ناهي، اعليٰ حضرت، امامِ اهلسنت، مجدد دين و ملت، حضرتِ علامہ مولانا شاهہ امام احمد رضا خان رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه جي خدمت ۾ حاضر ٿيندا هئا ۽ اعليٰ حضرت رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه بہ ڪڏهن ڪڏهن انهن وٽ تشريف وٺي ويندا هئا. هڪ ڀيري حضور (اعليٰ حضرت) انهن وٽ تشريف فرما هئا تہ انهن جي پاڙي جو ويچارو هڪ غريب مسلمان اچي ٽٽل پراڻي کٽ تي جيڪا اڱڻ جي هڪ پاسي تي رکيل هئي ڊڄندي وينو ئي هو جو ان صاحب ڪاوڙ مان ان ڏانهن ڏسڻ شروع ڪيو، ايستائين جو هو شرم وچان ڪنڌ جهڪائي اُٿي هليو ويو. اعليٰ حضرت رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه کي گهر جي مالڪ جي ان مغرورانہ طور طريقي تي سخت تڪليف پهتي، پر ڪجهہ نہ فرمايائون، ڪجهہ ڏينهن ڪانپوءِ اُهي پاڻ (اعليٰ حضرت) وٽ آيا، اعليٰ حضرت رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه جن پنهنجي کٽ تي جڳهہ ڏني، اُهي وينا ئي هئا تہ ايتري ۾ ڪريم بخش نالي حجم حضور (اعليٰ حضرت) جي حجامت جي لاءِ آيا، اُهي ان فڪر ۾ هئا تہ ڪِٿي ويهان؟ اعليٰ حضرت رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه جن فرمايو: "ڀاءُ ڪريم بخش! ڇو بيٺا آهيو؟ مسلمان پاڻ ۾ ڀائر آهن"۽ اُن صاحب جي برابر ۾ ويهڻ جو اشارو فرمايو، اُهي ويهي رهيا، پوءِ اُن صاحب جي غُصي جي اها ڪيفيت هئي جو جيئن نانگ شوڪارا هڻندو آهي، اُهو هڪدم اُٿي هليو ويو، وري ڪڏهن نہ آيو، معمول جي خلاف جڏهن ڪجهہ عرصو گذريو تہ اعليٰ حضرت رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه جن فرمايو: هاڻي فُلان صاحب تشريف ڪٿي نٿو اچي! پوءِ پاڻ ئي فرمايائون: آئون بہ اهڙي شخص سان ملڻ نٿو چاهيان. (حياتِ اعلیٰ حضرت،۱/۱۰۵ ملخصاً)

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! هن حڪايت مان ڪجهہ مدني گل حاصل ٿيا: (1) غريب يا عام ماڻهن کي پاڻ سان گڏ ويهڻ لائق نہ سمجهڻ تڪبر جي

علامت آهي. (2) غرور ۽ تڪبُّر ڪندڙ ماڻهن تي نصيحت جو اثر ٿيڻ نهايت ئي مشڪل آهي ۽ هو پنهنجي تڪبُّر جي سبب ڪڏهن ڪڏهن نيڪ ماڻهن جي صحبت کان بہ محروم ٿي ويندا آهن. جيئن تہ اعليٰ حضرت رَحْمَةُ اللّٰہِ تَعَالٰی عَلَيْه جڏهن تڪبُّر ڪرڻ واري جي ويجهو هڪ حجم (Barber) کي هي چئي ويهاريو تہ مسلمان پاڻ ۾ ڀائر آهن ۽ اهڙي نموني اشارة مُتڪبُّر شخص کي تڪبُّر ڪرڻ ۽ مسلمان کي ڪمتر سمجهڻ کان پاسو ڪرڻ جي نصيحت ڪرڻ چاهي تہ ان شخص نصيحت قبول ڪرڻ بدران اتان اٿي هليو ويو۽ اعليٰ حضرت رَحْمَةُ اللّٰہِ تَعَالٰی عَلَيْه جهڙي ولي الله جي صحبت کان محروم ٿي ويو، (3) تڪبُّر ڪرڻ ۽ ڪنهن مسلمان کي حقارت جي نگاهہ سان ڏسڻ اسان جي بزرگانِ دين رَحْمَةُ اللّٰہِ تَعَالٰی عَلَيْهِمْ اَجْمَعِيْن وٽ گهڻو ناپسنديده عمل هو، اهو ئي سبب آهي تہ جڏهن ان مُتڪبّر شخص اعليٰ حضرت رَحْمَةُ اللّٰہِ تَعَالٰی عَلَيْه جي بارگاهہ ۾ اچڻ ڇڏي ڏنو تہ پاڻ ارشاد فرمايائون: مان بہ اهڙي شخص کان ملڻ نٿو چاهيان، (4) الله عَزَّ وَجَلَّ جا نيڪ ۽ برگزيده ٻانها امير ۽ غريب، اڇي يا ڪاري، حرفت (دستڪاري) ۽ پيشي (Professions) ۽ ذات پات جو لحاظ ڪرڻ بغير تمام مسلمانن سان اُخوّت ۽ ڀائپي جو سلوڪ ڪندا هئا ۽ هر مسلمان کي عزت جي نگاهہ سان ڏسندا هئا، اهو ئي سبب آهي تہ اعليٰ حضرت رَحْمَةُ اللّٰہِ تَعَالٰی عَلَيْه جهڙي عظيم علمي ۽ روحاني شخصيت هڪ حجم کي پنهنجي کٽ تي ويهارڻ ۾ ڪو عار محسوس نہ ڪيو. اهڙي طرح جي عاجزي ۽ انڪساري سان ڀرپور حسنِ سلوڪ بابت هڪ واقعو محدّثِ اعظم پاڪستان رَحْمَةُ اللّٰہِ تَعَالٰی عَلَيْه جو بہ آهي.

ٻوناٽن کي هيٺ نہ ويهڻ ڏنو

مُحَدِّثِ اعظم پاڪستان حضرت علامہ مولانا محمد سردار احمد چشتي قادري رَحْمَةُ اللّٰہِ تَعَالٰی عَلَيْه جي خدمت ۾ بہ ٻوناٽا هڪ مسئلو پڇڻ جي لاءِ حاضر ٿيا، پاڻ رَحْمَةُ اللّٰہِ تَعَالٰی عَلَيْه اُن وقت کٽ تي ويٺا هئا، ٻوناٽن سندن علمي مرتبي جو لحاظ ڪندي زمين

تي ويهڻ چاهيو پر پاڻ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه جن عاجزي ڪندي انهن ڳوناٺن کي زور پريو نہ صرف انهن کي کٽ تي ويهاريو بلڪ پنهنجي کٽ جي سيراندي ڏانهن ويهاريو. حڪم جي تعميل ڪندي انهن کي سندن سان گڏ ويهڻو پيو ۽ پاڻ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه جن انهن جي مسئلي جو جواب عنايت فرمايو. (حيات محدّث اعظم، ص۱۹۳ بتغير قليل)

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! ڏٺو اوهان تہ الله وارن جو اخلاق ڪيترو قدر بلند هوندو هو جو هو پنهنجي علم ۽ عمل، تقويٰ ۽ پرهيزگاري ۽ سنن وصفن جي ڪري الله عَزَّوَجَلَّ جي بارگاهہ ۾ مقرّب، ماڻهن جي نظر ۾ معزّز ۽ مخلوقِ خدا کان حقيقت ۾ افضل هئڻ جي باوجود بہ پاڻ کي ٻين کان افضل سمجهڻ بدران الله عَزَّوَجَلَّ جي لاءِ عاجزي اختيار ڪندا هئا جيئن تہ اعليٰ حضرت رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه ۽ محدّثِ اعظم پاڪستان رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه جي باري ۾ اسان ڏٺو تہ انهن پاڻ وٽ ايندڙ عام ماڻهن جي بہ عزّت افزائي فرمائي بلڪ محدّثِ اعظم پاڪستان رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه تہ ڳوناٺن کي پنهنجي کٽ جي سيراندي واري پاسي ويهاريو،جنهن۾ پيراندي ڏانهن ويهارڻ جي مقابلي ۾ وڏيڪ عزّت افزائي آهي، يقيناً هنن حضرات کي خبر هئي تہ ڪنهن کان افضل هئڻ ۾۽پنهنجي پاڻ کي ڪنهن کان افضل سمجهڻ ۾ وڏو فرق آهي، الله عَزَّوَجَلَّ جي فضل ۽ ڪرم سان مال ۽ منال، حُسن ۽ جمال يا علم ۽ ڪمال وغيره ۾ڪنهن کان افضل هئڻ بُرو ناهي پر تڪبُّر ڪندي پنهنجو پاڻ کي ڪنهن مسلمان کان افضل سمجهڻ نهايت بُرو آهي، تنهنڪري اسان کي بہ گهرجي تہ هنن مبارَڪ هستين جي نقشِ قدم تي هلندي رِضاءِ الٰهي عَزَّوَجَلَّ جي لاءِ عاجزي اختيار ڪريون ۽ تڪبُّر کان بچون، عاجزي ۾ دُنيا ۽ آخرت جون ڀلائيون ئي ڀلائيون آهن ۽ تڪبُّر ۾ نقصان ئي نقصان آهي. حديثِ پاڪ ۾ آهي: جيڪو شخص الله عَزَّوَجَلَّ جي رضا جي لاءِ جنهن درجي جي عاجزي ڪندو آهي الله عَزَّوَجَلَّ ان کي انهيءَ درجي بلند ڪندو آهي

ايستائين جو ان کي اعليٰ عِلِّيين (سڀ کان بلند درجي) ۾ ڪندو آهي ۽ جيڪو شخص الله عَزَّوَجَلَّ جي مقابلي ۾ جنهن درجي جو تڪبُّر ڪندو آهي الله عَزَّوَجَلَّ ان کي انهيءَ درجي ڪرائيندو آهي ايستائين جو ان کي اَسفَلُ السّافِلِين (سڀ کان هيٺ درجي) ۾ ڪري ڇڏيندو آهي. (الاحسان بترتيب صحيح ابن حبان،کتاب الحظر و الاباحۃ، باب التواضع والکبر والعجب ،۴۷۵/۷، حديث: ۵۶۴۹) اهڙي طرح هڪ ٻي حديثِ پاڪ ۾ آهي:جيڪو پنهنجي مسلمان ڀاءُ وٽ عاجزي اختيار ڪندو آهي الله عَزَّوَجَلَّ ان کي بلندي عطا فرمائيندو ۽ جيڪو ان جي اڳيان پنهنجي وڏائي جو اظهار ڪندو الله عَزَّوَجَلَّ ان کي رُسوا ڪندو. (المعجم الاوسط ،باب الف ،۵/ ۳۹۰،حديث:۷۷۱۱)

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! هنن حديثن مبارڪن ۾ پنهنجو پاڻ کي افضل ۽ بهتر سمجهڻ وارين جي لاءِ ڪِتني جوڳي ڳالھ آهي تہ جيڪو تڪبُّر سبب الله عَزَّوَجَلَّ وٽ ذليل ۽ رُسوا هجي، ان جي دُنياوي عزّت ۽ وقار يقيناً ڪنهن ڪم جو ناهي ڇو تہ حقيقي عزّت ۽ وقار تہ اهو ئي آهي تہ اسان الله عَزَّوَجَلَّ جي رِضا جي لاءِ عاجزي اختيار ڪريون ۽ ان جي بارگاھ ۾ معزّز ۽ مڪرَّم ٿي وڃون. اچو! عاجزي اختيار ڪرڻ ۽ تڪبُّر جي هلاڪت خيزين کان بچڻ جو جذبو پنهنجي دل ۾ پيدا ڪرڻ جي لاءِ تڪبُّر جي مذمت جي باري ۾ 4 فرمانِ خداوندي ٻڌون ٿا:

جيئن سيپارو 14سُوْرَۃُ نَحْل آيت نمبر 23 ۾ ربّ ڪائنات جو فرمانِ عبرت نشان آهي:

اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِيْنَ ﴿۲۳﴾ (پ 14 سُورَۃ النَّحلِ 23)

ترجموڪنزالايمان: بيشڪ اهو وڏائي ڪندڙن کي پسند نہ ٿو ڪري.

سيپارو 24 سُوْرَۃُ مؤمن آيت نمبر35 ۾ رَبُّ العلمين عَزَّوَجَلَّ ارشاد فرمائي ٿو:

كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿۳۵﴾

ترجموڪنزالايمان: الله ايئن ئي ٺپو هڻي ٿو متڪبّر سرڪش جي سموري دل تي.

سيپارو 24 سُوْرَةُ مؤمن آيت نمبر 60 ۾ خداءِ جبّار ۽ قهار ارشاد فرمائي ٿو:

اِنَّ الَّذِيْنَ يَسْتَكْبِرُوْنَ عَنْ عِبَادَتِيْ سَيَدْخُلُوْنَ جَهَنَّمَ دٰخِرِيْنَ ﴿۶۰﴾ (پ۲۴، المؤمن:۶۰)

ترجموڪنزالايمان: بيشڪ جيڪي منهنجي عبادت کان وڏائي ڪن ٿا عنقريب جهنم ۾ داخل ٿيندا ذليل ٿي ڪري.

سيپارو 9 سُوْرَةُ اَعْرَاف آيت نمبر146 ۾ فرمانِ رَبُّ العباد آهي:

سَاَصْرِفُ عَنْ اٰيٰتِيَ الَّذِيْنَ يَتَكَبَّرُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ؕ

ترجموڪنزالايمان: ۽ مان پنهنجي آيتُن کان اُنهن جو مُنهن موڙِيندس جيڪِي زمين ۾ ناحق پنهنجِي وڏائِي چاهِن ٿا

مُفَسِّرِقرآن حضرت سيدُنا ابنِ جُرَيج رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْه هن آخري آيت جي باري ۾ فرمائن ٿا: هن جو مطلب هي آهي ته تڪبُّر ڪرڻ وارا نه قرآني آيتن ۾ غور ۽ فڪر ڪري سگهندا نه انهن کان عِبرت حاصل ڪري سگهندا.
(احياء العلوم، كتاب ذم الكبرو العجب، باب بيان حقيقة الكبر و آفته،۴۲۳/۳مفهوما)

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! ڏٺو اوهان ته ٻانهن جي حق ۾ تڪبُّر ڪيتري قدر هلاڪ ڪندڙ خصلت آهي جو تڪبُّر ڪرڻ وارا الله عَزَّوَجَلَّ جي ويجهو ناپسنديده ٻانها آهن، اهڙن بد نصيبن جي دلين تي الله عَزَّوَجَلَّ مهر لڳائيندو آهي، تڪبُّر ڪرڻ وارا قرآني آيتن ۾ غور ۽ فڪر ڪرڻ ۽ ان مان عبرت ۽ نصيحت حاصل ڪرڻ کان محروم ٿي ويندا آهن ۽ اهڙا بد بخت ذليل ۽ رُسوا ٿي جهنم (Hell) ۾ ويندا. اَلْاَمَانَ وَالْحَفِيظ

بد قسمتي سان ايتري قدر وعيدن جي باوجود به ڪي نادان خواتين غرور ۽ تڪبُّر جي نشي ۾ ايتري قدر بدمست رهنديون آهن جو غريبن، فقيرن، مسڪينن، يتيمن، اهڙي طرح دِيني يا دُنيوي اعتبار سان پاڻ کان گهٽ رتبي وارن جي عزّت ڪرڻ، انهن کي سلام ڪرڻ يا انهن جي سلام جو جواب ڏيڻ، انهن سان

پاڻ اوهان توهان سان گفتگو ڪرڻ، انهن وٽ ويهڻ يا انهن کي پاڻ سان گڏ ويهارڻ، انهن وٽ ڪنهن تقريب ۾ شرڪت ڪرڻ يا انهن کي پنهنجي ڪنهن تقريب ۾ دعوت ڏيڻ، انهن کان غلطي ٿيڻ تي عفو ۽ درگذر ڪرڻ، انهن سان گڏ ويهي ماني کائڻ يا پاڻ سان گڏ ويهاري کارائڻ، انهن سان تعلق (Relations) قائم رکڻ ۽ انهن سان سٺو سلوڪ ڪرڻ وغيره پنهنجي شان جي خلاف سمجهن ٿيون. بالفرض ڪو دردمند اسلامي ڀينرون انهن کي بُرائي ۾ مبتلا ڏسي نصيحت ڪري يا غلطي سان ڪنهن جي زبان مان ان جي شان جي خلاف ڪا ڳالهه نڪري وڃي ته ان ويچاري جي ته شامت ئي اچي ويندي آهي ۽ ان کي سيني اڳيان ٻيڙو ڪيو ويندو آهي مثال طور تون مون کي نٽي سڃاڻين مان ڪير آهيان؟ توهان جي همت ڪيئن ٿي، منهنجي اڳيان وڏي آواز سان ڳالهائڻ جي؟ ٿوري پنهنجي اوقات ته ڏسو! ڇا تون مون کي نصيحت ڪرين ٿي، ٻن منٽن ۾ ڇنيءَ جو ڪير ياد ڏياري ڇڏيندس، جيڪڏهن هڪ ٿف هڻندس ته ڏينهن ۾ تارا نظر اچڻ لڳندا! وغيره وغيره. ياد رکو! دولت ۽ وزارت، عهدو ۽ منصب، صحت ۽ طاقت، ذات پات، رعب ۽ دٻدٻو وغيره سڀئي عارضي ۽ فاني آهن تنهنڪري ان شين جي گهمنڊ ۾ مبتلا ٿي ٻين اسلامي ڀينرن کي حقير سمجهڻ وارين کي گهرجي ته اهي غرور ۽ تڪبُّر جون آفتون پنهنجي پيشِ نظر رکن ۽ عاجزي ۽ انڪساري اپنائيندي مخلوقِ خدا جي همدردي جا جذبا پنهنجي دل ۾ پيدا ڪن نه ته ياد رکو! جيڪڏهن تڪبُّر جي سبب جهنم ۾ وڌو ويو ته خدا جو قسم !جهنم جو عذاب برداشت نه ٿي سگهندو. اچو! غرور ۽ تڪبُّر جي تباهه ڪارين تي مشتمل 4 **فرمانِ مُصطفٰي** صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ٻڌو ۽ ان بُري عادت کان سچي توبه ڪريو.

1. ارشاد فرمايائون: بد تر(Worst) آهي، اهو شخص جنهن پنهنجو پاڻ کي سنو سمجهيو ۽ تڪبُّر ڪيو ۽ رب تعالٰي کي وساري ڇڏيو. (سنن الترمذی ، کتاب صفة القيامة،۴/ ۲۰۳، حديث:۲۴۵۶)

.2 ارشاد فرمايائون: بيشڪ جهنّم ۾ هڪ هنڌ آهي جنهن ۾ تڪبُّر ڪرڻ وارن کي وجهي مٿان ڪان بند ڪيو ويندو. (مساوی الاخلاق للخرائطی ، باب ماجاء فی ذم العجب والکبر...الخ ، ص ۲۳۴، حدیث : ۵۷۷)

.3 ارشاد فرمايائون ته قيامت جي ڏينهن مغرورن کي انساني شڪلين ۾ ڪِولين وانگر اُٿاريو ويندو، هر ننڍي ڪان ننڍي شيءِ انهن تي غالب اچي ويندي، انهن کي جهنم جي قيد خاني ڏانهن ڌِڪيو ويندو جنهن کي"بُولس"چيو ويندوآهي، اتي هڪ تمام وڏي باهه انهن کي پنهنجي وَڪَڙ ۾ وٺندي (ايترو ئي نه بلڪ) ، انهن کي "طِيۡنَةَ الۡخَبَّال"يعني دوزخين جي پونءِ پياري ويندي. (مسندللامام احمد بن حنبل، مسند عبداللہ بن عمروبن العاص، ۲/ ۵۹۶، حدیث:۶۶۸۹)

.4 ارشاد فرمايائون ته جنهن جي دل ۾ رائي جي داڻي جيترو به ايمان هوندو هو جهنم ۾ داخل نه ٿيندو ۽ جنهن جي دل ۾ رائي جي داڻي جيترو تڪبُّر هوندو اهو جنت ۾ داخل نه ٿيندو. (مسلم، کتاب الایمان،باب تحریم الکبروبیانہ،ص ۶۱،حدیث: ۲۶۶)

حضرت علّامہ مُلّا علي قاري رَحۡمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيۡه لکن ٿا: جنّت ۾ داخل نه ٿيڻ مان مراد هي آهي ته تڪبر سان گڏ ڪو جنت ۾ داخل نه ٿيندو بلڪ تڪبر ۽ هر بُري خصلت کان عذاب ڀڳتڻ جي ذريعي، يا الله تعاليٰ جي عفو ۽ ڪرم سان پاڪ ۽ صاف ٿي جنت ۾ داخل ٿيندو. (مرقاۃ المفاتیح،کتاب الآداب، باب الغضب والکبر،ج۸،ص۸۲۹،۸۲۸)

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! ڏٺو اوهان ته تڪبُّر ڪيتري قدر هلاڪت خيز بيماري آهي جو جنهن بدنصيب کي اها بيماري لڳي وڃي ان جي تباهي ۽ بربادي جي چوراهي تي آڻي ۽ نيٺ ان کي جهنم جو حقدار بڻائيندي آهي، تنهنڪري عافيت انهيءَ ۾ آهي ته اسان پنهنجي ڪمزور بدن تي رحم ڪريون ۽ جهنم جي تباهه ڪارين کان پنهنجو پاڻ کي ڊيڄاريون، جڏهن به نفس ۽ شيطان ڪنهن مسلمان کي حقير سمجهڻ ۽ غرور ۽ تڪبُّر جو مظاهرو ڪرڻ

تي اُپاري تہ اسان کي پنھنجي ماضي، پنھنجي اوقات ۽ الله عَزَّوَجَلَّ جي عطائن تي غور ڪرڻ گھرجي تہ اڳ ۾ مان بہ ڦُلاڻي ڦُلاڻي نعمت ۽ خوبي کان محروم ھئُس، منھنجي رَبّ عَزَّوَجَلَّ جو مون تي فضل ٿيو ۽ ان مون ناچيز ۽ گناھگار ٻانھي کي پنھنجن نعمتن ۽ بي پناھ خوبين سان خوشحال ڪيو پر ھنن نعمتن ۽ خوبين جو شڪر ڪرڻ بدران مان ان جي نافرماني ڪندي گھمنڊ ۽ تڪبُّر جي گناھ ۾ مبتلا آھيان، ڪٿي ائين نہ ٿئي جو منھنجي بي حسي ۽ ناشڪري جي سبب اھي نعمتون مون کان کسجي وڃن ۽ جنھن کي مان حقير سمجھي رھي آھيان ان کي ڏنيون وڃن، اچو! ھن بار ۾ بہ (2) انتھائي فڪر انگيز حڪايتون سماعت فرمايو:

پنھنجي اوقات يادرکندو آھيان

اياز سلطان محمود غزنوي جو ھڪ ادنيٰ غلام ھو پوءِ ترقي ڪندي ڪندي اُن جو محبوب ترين وزير بڻجي ويو. اياز جون ڪاميابيون حاسد درٻارين کي بلڪل بہ نہ وڻنديون ھيون. اُھي موقعي جي تلاش ۾ رھندا ھئا تہ ڪنھن طرح اياز کي محمود جي نظرن ۾ ڪيرائي ڇڏين، آخرڪار انھن کي ھڪ موقعو ملي ئي ويو، ٿيو ائين جو اياز جو معمول ھوندو ھو تہ روزانو مخصوص وقت ۾ ھڪ ڪمري ۾ ھليو ويندو ھو ۽ ڪجھ وقت کان پوءِ واپس اچي ويندو ھو. درٻارين محمود جا ڪَن ڀرڻ شروع ڪيا تہ ضرور اياز شاھي خزاني مان خيانت ڪري مال گڏ ڪيو آھي، جنھن کي ڏسڻ جي لاءِ خاص ڪمري ۾ وڃي ٿو، ھو ان ڪمري کي تالو لڳائي رکندو آھي ۽ ڪنھن ٻئي کي اندر داخل ٿيڻ جي اجازت ناھي ڏيندو. محمود کي باوجود ان جي جو اياز تي مڪمل ڀروسو ھو پر درٻارين کي مطمئن ڪرڻ لاءِ ھڪ وزير کي چيو تہ ان ڪمري جو تالو ٽوڙيو، اُتي جيڪي ڪجھ ملي اھو توھان جو آھي. وزير ۽ ٻيا درٻاري خوشي خوشي اياز جي ڪمري ۾ وڃي ڪِھڙيا، پر ھي ڇا! اُتي ھڪ پراڻو، ڦاٽل ڳريل لباس ۽

چپلن کان سواءِ ڪجھ بہ نہ هو، درباري حيران ٿي ويا، محمود اياز کان انهن ڪپڙن ۽ چپلن جي باري ۾ پڇيو تہ ان ٻڌايو تہ اهي منهنجي غلامي جي دؤر جون نشانيون آهن جن کي ڏسي آئون پنهنجي اصليّت ياد رکندو آهيان۽ پاڻ کي موجوده عروج تي تڪبُّر ۾ مبتلا ٿيڻ ناهيان ڏيندو، اِهو ٻُڌي محمود پنهنجي وفادار خادم اياز کان ويتر وڌيڪ متاثر ٿيو ۽ درباري ڏاڍو شرمنده ٿيا. (تکبُّر،ص۶۵)

سُبۡحٰنَ اللّٰہ عَزَّوَجَلَّ ٻڌو اوهان تہ جيڪو ماڻهو پنهنجي اوقات ياد رکن ٿا ۽ منصب ۽ مرتبو ملڻ جي باوجود پنهنجو پاڻ کي وڏو نٿا سمجهن ۽ تڪبُّر کان پنهنجو دامن بچائن ٿا، اللّٰه عَزَّوَجَلَّ انهن جي مقام ۽ مرتبي ۾ مزيد اضافو ڪندو آهي اچو! هاڻي هڪ اهڙي شخص جو هنيئون ڏاريندڙ واقعو ٻڌو، جنهن سان گهمنڊ ۽ غرور سبب نعمتون ڪسجي ويون.

فقير کي ڌڪارڻ وارو پاڻ فقير بڻجي ويو

هڪ مصيبت زده فقير هڪ مالدار (Rich man) شخص اڳيان پنهنجي حاجت جو اظهار ڪيو پر مالدار شخص فرياد ٻڌڻ بدران اُلٽو ان کي زبان جا تير هڻڻ شروع ڪري ڇڏيا ۽ ان کي خوب ذليل ڪيو. فقير جي دل خون خون ٿي وئي ۽ جذبات ۾ هڪ آه ڪڍي چيائين: توهان جي ڪاوڙ جو سبب شايد هي آهي تہ توهان کي خيرات گهرڻ جي ذِلّت جو احساس ناهي. هي جُملو ٻڌي مالدار شخص ڪاوڙ ۾ اچي ويو ۽ فقير کي غلام جي ذريعي ڌڪا ڏياري ٻاهر ڪيرائي ڇڏيو. خدا جو ڪرڻ ائين ٿيو جو اهو غرور ڪرڻ وارو مالدار ڪجھ عرصي کان پوءِ ڪنگال ۽ محتاج ٿي ويو. دوست، رشتيدار ۽ غلام ۽ نوڪر سڀ ڇڏي ويا ۽ هي شخص روڊ تي اچي ويو. جنهن غلام فقير کي پنهنجي آقا جي حڪم سان ڌڪا ڏئي ڪڍيو هو ان کي هڪ نئين مالدار آقا خريدي ورتو. هي آقا نهايت نرم دل، فرياد ٻڌڻ وارو ۽ مهربان هو، غريبن، فقيرن جي مدد ڪرڻ کان وڌيڪ ان کي ڪنهن شيءِ ۾ خوشي محسوس نہ ٿيندي هئي. اهو ئي سبب هو جو هر وقت ان جي دروازي تي

فقيرن جي رش لڳل رهندي هئي. هڪ رات ڪنهن فقير ان جي دروازي تي صدا لڳائي، غلام فقير جي مدد ڪرڻ جي نيت سان جيئن ئي دروازو کوليو، ان کان رڙ نڪري پئي ڇوته سامهون مَوجُود فقير کو ٻيو نہ ان جو پُراڻو آقا هو، پنهنجي پراڻي آقا جي اها حالت ڏسي غلام جي اکين ۾ لڙڪ اچي ويا ۽ ان جي مدد ڪري پنهنجي موجوده آقا وٽ هليو ويو. آقا جڏهن غلام کي اُداس ڏٺو پڇيو: ڇا ڪنهن تو کي ڪا تڪليف پهچائي آهي؟ اهو ٻڌي غُلام پنهنجي پُراڻي آقا جي حال کان ان کي آگاھ ڪيو، سڄي ڳالهہ ٻڌڻ کان پوءِ آقا چيو: مان ئي اهو فقير آهيان، جنهن کي ان ڏکا ڏياري ڪيرائي ڇڏيو هو ۽ اڄ ڏسو تہ وقت ڪيئن بدليو جو قدرت ان کي منهنجي ئي دروازي تي خيرات گهرڻ جي لاءِ بيهاري ڇڏيو. (بوستان سعدی ، باب دوم در احسان ، ص۸۰)

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! هن حڪايت ۾ اسان جي لاءِ عبرت جا تمام گهڻا مدني گل آهن تہ جيڪڏهن الله عَزَّوَجَلَّ مال ۽ دولت،حسن ۽ وجاهت يا ڪنهن بہ اعتبار سان اسان کي ٻين تي فضيلت عطا فرمائي آهي تہ اسان کي گهمنڊ ۽ تڪبُّر ۾ مبتلا ٿي ٻين کي حقير سمجهندي انهن جو مذاق اُڏائڻ، ڏڪارڻ ۽ اُنهن کي ذليل ڪرڻ بدران هوش سان ڪم وٺڻ گهرجي ۽ الله عَزَّوَجَلَّ جو شڪر ادا ڪرڻ گهرجي نہ تہ ياد رکو الله عَزَّوَجَلَّ جي پڪڙ گهڻي سخت آهي.

ڪتاب”تڪبُّر“ جو تعارف

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! تڪبُّر کان نجات ۽ ان جي دِيني ۽ دُنيوي هلاڪتن جي معلومات جي لاءِ دعوتِ اسلامي جي اشاعتي اداري مڪتبة المدينہ جي ڪتاب ”تڪبُّر“ جو مطالعو گهڻو مفيد آهي. اَلۡحَمۡدُ لِلّٰه عَزَّوَجَلَّ هن ڪتاب ۾ تڪبُّر کان بچڻ جي فضيلت، تڪبُّر جا قسم، تڪبُّر جا نُقصان، تڪبُّر جون 19 نشانيون، تڪبُّر جا مختلف انداز، تڪبُّر تي اڀارڻ وارا 8 سبب، تڪبُّر جو علاج ۽ ان کان علاوه ٻين ڪيئي معلوماتي مدني گلن کي انتهائي آسان سبق آموز انداز ۾ بيان ڪيو ويو آهي، تنهنڪري اڄ ئي هن ڪتاب کي مڪتبة

المدينہ جي بستي تان هديو ڏئي طلب ڪريو، پاڻ بہ هن ڪتاب جو مُطالعو ڪريو بلڪ ٻين اسلامي ڀائرن کي بہ ان جي ترغيب ڏياريو، دعوتِ اسلامي جي ويب سائٽ www.dawateislami.net تان هن ڪتاب کي رِيڊ (يعني پڙهي) بہ سگهجي ٿو، ڊاؤن لوڊ(Download) ۽ پرنٽ آؤٽ (Print Out) بہ ڪري سگهجي ٿو.

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! جيڪڏهن اسان تاريخ جي ورقن جو مطالعو ڪريون تہ عبرت جا بي شمار نمونا اسان کي نظر ايندا مثال طور ڪوڙ اهڙا ظالم ۽ جابر ماڻهو بہ گذريا آهن جن جو شمار دنيا جي طاقتور ماڻهن ۾ ٿيندو هو، جن وٽ نعمتن جا خزانا موجود هئا، جن جي حڪم جي خلاف ورزي ڪرڻ جڻ موت کي دعوت ڏيڻ هو، جيڪي زمين تي آڪڙجي هلندا هئا، جن جي ظلم ۽ جبر جا نہ صرف ڪارناما ٻڌي بلڪ انهن جو نالو ٻڌي ئي ماڻهو ڏڪي ويندا هئا، جيڪي ماڻهن کي ڪجھ بہ نہ سمجهندا هئا، غرض هي تہ انهن جو غرور ۽ تڪبُّر پنهنجي انتها کي پهتل هو، پر شايد اهي ان ڳالھ کان بي پروا هئا تہ هڪ ڏينهن انهن کي بہ مرڻو آهي ۽ جهڙي ڪرڻي تهڙي پرڻي آهي، آخرڪار موت انهن غرور ۽ تڪبُّر وارن کي پنهنجي پڪڙ (Grasp) ۾ وٺي خاڪ ۾ ملائي ڇڏيو، انهن کي بلند ۽ بالا بنگلن مان ڪڍي تنگ ۽ تاريڪ قبر جي ڪڏ ۾ اڇلائي ڇڏيو، انهن جو نالو هميشہ جي لاءِ صفحہ هستي تان مٽائي ڇڏيو ۽ ٻين جي لاءِ نشانِ عبرت بڻائي ڇڏيو. اچو! اهڙي ئي هڪ مغرور بادشاھ جي موت جي عبرت آموز حڪايت ٻڌو ۽ نصيحت جا مدني گل چُونڊي پنهنجي دل جي مدني گلدستي ۾ سجائڻ جي ڪوشش ڪريو،

مغرور بادشاھ جو موت

دعوتِ اسلامي جي اشاعتي اداري مڪتبة المدينہ جي ڪتاب ”عُيون

الحڪايات (حصو ٻہ)” ۾ آهي: **حضرت سيدُنا وَهب بن مُنَبِّہ** رَحْمَۃُ اللہِ تَعَالٰی عَلَیْہ **فرمائن ٿا:** هڪ تمام وڏي سلطنت (Kingdom) جي بادشاهه ارادو ڪيو تہ مان پنهنجي سڄي ملڪ جو گشت ڪندس. پوءِ ان پنهنجو بهترين لباس گهرايو پر هو پسند نہ آيو، پوءِ ان ڪان عمده (سنو) لباس گهرايو، پر پسند نہ آيو. آخرڪار سوين لباسن مان ان ڪي پنهنجي پسند جو لباس ملي ويو. پوءِ گهوڙا آندا ويا تہ انهن مان ڪو گهوڙو پسند نہ آيو، آخرڪار هزارين گهوڙن مان ان ڪي پنهنجي پسند جو گهوڙو ملي ويو. هاڻي بادشاهه وڏي شان ۽ شوڪت سان لشڪر سان گڏ سفر تي روانو ٿيو، واٽ ۾ ابليسِ لعين ورغلايو تہ غرور ۽ تڪبُّر جي آفت ۾ مبتلا ٿي ويو ۽ آڪڙجي وڏي شاهاڻي انداز سان اڳتي وڌڻ لڳو. غرور ۽ تڪبُّر جي ڪري ماڻهن ڏانهن نظر ڪڻي بہ نہ ڏسندو هو. رستي ۾ هڪ ضعيف ۽ ڪمزور شخص پراڻن ڪپڙن ۾ نظر آيو، ان سلام ڪيو پر بادشاهه نہ تہ جواب ڏنو نہ ئي ان ڏانهن نهاريو، ان چيو: اي بادشاهه! مون ڪي تون سان ضروري ڪم آهي. بادشاهه ان جي ڳالهه ٻڌي ڌيان نہ ڏنو. ان اڳتي وڌي گهوڙي جي لگام پڪڙي. بادشاهه ڪاوڙجي چيو: لگام ڇڏ! تو اهڙي حرڪت ڪئي آهي جو توڪان پهريان ڪنهن اهڙي جرئت ناهي ڪئي. چيائين: مون ڪي تون سان وڏو ضروري ڪم آهي. بادشاهه چيو: هاڻي تون اسان جو مهمان ٿي! واپسي تي تنهنجي ڳالهه ٻڌندس. چيائين: هرگز نہ! خدا جو قسم! مون ڪي هينئر توسان ڪم آهي. بادشاهه چيو: ٻڌاءِ! ڪهڙو ڪم آهي؟ چيائين: هڪ راز جي ڳالهه آهي، مان چاهيان ٿو تہ صرف تو ڪي ئي خبر پوي، پنهنجو ڪن منهنجي ويجهو ڪر. بادشاهه مٿو جهڪايو تہ ان چيو: مان مَلَڪ المَوت آهيان، تنهنجو رُوح قبض ڪرڻ آيو آهيان. هي ٻڌندي ئي بادشاهه خوف سبب ڏڪڻ لڳو، رنگ اڏامي ويو، ان خوف زده لهجي ۾ چيو: هن وقت مون ڪي ڪجهه مهلت ڏي تہ جيئن مان جنهن ڪم سان نڪتو آهيان ان ڪي پورو ڪيان پوءِ تون جيڪو چاهين ڪجان. **مَلَڪ المَوت** عَلَیْہِ السَّلَام

چيائين: الله جو قسم! تون پنهنجي سلطنت کي هاڻي ڪڏهن به نه ڏسي سگهندين. بادشاهه منٿون ڪندي چيائين: چڱو! مون کي منهنجي گهر وارن وٽ ئي وڃڻ جي مهلت ڏي. مَلَڪ المَوت عَلَيه السَّلَام فرمايائون: هرگز نه، خدا جو قسم! هاڻي تون ڪڏهن به پنهنجي اهل ۽ عيال (Family) سان نه ملي سگهندين. هي چئي ان جو رُوح قبض ڪيو ۽ ان جو بي جان جسم گهوڙي تان زمين تي ڪري پيو. (عيون الحکايات ،حصه دوم،ص۳۷۵)

ہے یہاں سے تجھ کو جانا ایک دن قبر میں ہوگا ٹھکانا ایک دن
منہ خدا کو ہے دِکھانا ایک دن اب نہ غفلت میں گنوانا ایک دن
ایک دن مرنا ہے آخر موت ہے
کر لے جو کرنا ہے آخر موت ہے

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

8 مدني ڪمن مان هڪ مدني ڪم ”مدني دوره“

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! اسان کي گهرجي ته هنن مبارڪ آيتن، احاديثِ ڪريمه ۽ عبرت ۽ نصيحت جي مدني گلن سان مالا مال حڪايتن مان عبرت حاصل ڪريون ۽ غرور ۽ تڪبُّر ۽ ان جهڙين ٻين باطني بيمارين کان نجات حاصل ڪرڻ جي لاءِ عاشقانِ رسول جي مدني تحريڪ دعوتِ اسلامي جي مدني ماحول سان وابسته رهون، جتي سُني صحبت حاصل هئڻ سان گڏوگڏ مدني تربيت جا گهڻا موقعا به ملندا رهندا آهن، ان جي علاوه 8 مدني ڪمن ۾ وڌ کان وڌ حصّو وٺو. 8 مدني ڪمن مان هڪ مدني ڪم ”مدني دَوره“ به آهي، جنهن جي ذريعي اسلامي ڀينرن کي گهر گهر وڃي ڪري نيڪي جي دعوت

ڏني ويندي آهي. هفتي جو ڪو هڪ ڏينهن مقرر ڪري جڳهه تبديل ڪري ”مدني دوره“ جي ذريعي نيڪي جي دعوت جي سعادت حاصل ڪريو. گهٽ ۾ گهٽ 7 اسلامي ڀينرون (جنهن ۾ گهٽ ۾ گهٽ هڪ وڏي عمر واري ضرور هجي) پنهنجي ذيلي حلقي يا حلقي جي اطراف ۾ (پردي جي احتياط سان گڏ) گهر گهر وڃي 72 منٽ ”مدني دوره“ جي ترڪيب بڻايو.

اَلْحَمْدُ لِلّٰه عَزَّوَجَلَّ نيڪي جي دعوت ڏيڻ تہ اهڙو اَهمّ فَريضو آهي جو سيني ئي اَنبياءِ ڪرام عَلَيهِمُ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام بلڪ خُود سيدُالانبياء، محبوبِ ڪبريا صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ کي بہ انهيءَ مَقصَد جي لاءِ دُنيا ۾ موڪليو ويو، جيئن علّامہ زُرقاني رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيْه شرح مواهب ۾فرمائن ٿا تہ خاص ڪري حج جي زماني ۾حضور نبي ڪريم، رؤف رَّحيم صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جي مُبارَڪ عادت هئي تہ اهلِ عرب جا پري پري کان آيل قبيلا جيڪي مڪي ۾ گڏ ٿيندا هئا، تہ پاڻ سڳورا صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ سيني قبيلن ۾ دورو فرمائي ماڻهن کي اسلام جي دعوت ڏيندا هئا، اهڙي طرح عرب ۾ وقت بوقت گهڻا ئي ميلا لڳندا هئا جنهن ۾ پري پري کان قبيلا گڏ ٿيندا هئا، انهن ميلن ۾ بہ پاڻ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ تبليغ اسلام جي لاءِ تشريف وٺي ويندا هئا. (شرح المواهب، ذكر عرض المصطفى...الخ،۷۳/۲ ملخصاً) تنهنڪري اسان کي بہ نيڪي جي دعوت عام ڪرڻ جي لاءِ گهر گهر وڃي ڪري مدني دوري جي ترڪيب ڪرڻ گهرجي، اَلْحَمْدُ لِلّٰه عَزَّوَجَلَّ هن پياري مدني ماحول سان وابستہ ٿي ڪري ڪيتريون اسلامي ڀينرون نيڪي جي راه تي گامزن ٿي چڪيون آهن، اچو! هن باري ۾ ترغيب طور هڪ مَدَني بهار ٻڌو، جيئن تہ

زندگي جا معاملات پنهنجو پاڻ ئي تبديل ٿيندا ويا

باب المدينہ (ڪراچي) جي علاقي نياآباد جي هڪ اسلامي ڀيڻ جيڪا غفلت جو شڪار هئي فيشن ڪري بي پردگي ڪرڻ هن جو شوق هو ان جي زندگي جا ڏينهن رات وڏي تيزي سان پنهنجي اختتام ڏانهن وڌندا پئي ويا تہ ان

دوران ان جي ملاقات دعوت اسلامي سان تعلق رکڻ واري هڪ اسلامي ڀيڻ سان ٿي انهن دين اسلام جي باري ۾ ڳالهائڻ شروع ڪيو گفتگو جي درميان هوءِ معاشري ۾ ڦهلجڻ وارين براين جو ذڪر ڪندي چوڻ لڳيون ته اسان جي بزرگن دين جي خاطر ڪيتريون قربانيون ڏنيون پر افسوس!اڄ اسان نظر انداز ڪندي اسلام جي احڪامن ڪي وساري وينا آهيون، جيڪڏهن اسان اهڙي طرح موت کي وساري ڇڏيو ته سڀاڻي قيامت ۾ الله عَزَّوَجَلَّ ۽ رسول صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم کي ڇا جواب ڏينداسين ۽ ڪهڙي منهن سان حضور صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم کان شفاعت گهرنداسين، گفتگو ختم ڪرڻ وقت انهن دعوت اسلامي جي پاڪيزه مدني ماحول جي باري ۾ ٻڌايو ۽ چيائين ته جيڪڏهن واقعي اسان کي نيڪ ٿيڻو آهي ۽ سنتن تي عمل جو جزبو حاصل ڪرڻوآهي ته دعوت اسلامي جي مدني ماحول سان وابسته ٿيڻو پوندو، جيئن ته ان نئي اسلامي ڀيڻ پنهنجي هن احسان ڪندڙ اسلامي ڀيڻ جي نيڪي جي دعوت کي دل سان قبول ڪيو ۽ ان کان رهنمائي وٺندي دعوت اسلامي جي تحت ٿيڻ واري اسلامي ڀينرن جي اجتماعن ۾ وڃڻ شروع ڪري ڏنو مدني ماحول ۾ سنتن تي عمل ڪرڻ واري ۽ خوف خدا رکڻ واري اسلامي ڀينرن جو ساٿ مليو ته ان جي زندگي جا معاملات پنهنجو پاڻ تبديل ٿيندا ويا نمازون پابندي سان پڙهڻ لڳي ۽ قرآن جي حڪم مطابق پردو به ڪرڻ لڳي وڏن جو ادب ڪرڻ ان جي عادت بڻجي وئي ۽ ان جي ظاهر ۽ باطن ۾ مدني انقلاب پيدا ٿي ويو، ايئن دعوت اسلامي جي مدني ماحول سان وابسته ٿيڻ جون ان کي خوب برڪتون مليون خاص طور تي ان جي نيڪي جي دعوت جي جذبي کي چار چنڊ لڳي ويا انهيءَ جذبي کي ڏسندي مدني مرڪز جي طرف کان ان کي حلقه مشاورت ۾ مدني انعامات جي ذميداري ڏني وئي ۽ هاڻي هوءِ وڏي ڪري دين جي ڪمن ۾ حصو وٺندي آهي.

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيب!   صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! ٻڌو اوهان ته ڪهڙي طرح دعوتِ اسلامي

جي مدني ماحول سان وابستہ ٿيڻ جي برڪت سان هن اسلامي ڀيڻ جي زندگي ۾ مدني بهار اچي وئي، تنهنڪري اوهان بہ دعوتِ اسلامي جي هن مدني ماحول سان وابستہ ٿيون بلڪ شيخ طريقت، امير اهلسنت دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَه سان بيعت ٿي سندن دامنِ ڪرم سان وابستہ ٿيون، ۽ هرگز پاڻ کي ڪڏهن بہ ڪامل ۽ اڪمل نہ سمجهيون بلڪ هر حال ۾ الله عَزَّوَجَلَّ جي خفيہ تدبير کان ڊڄنديون رهيون جو پنهنجو پاڻ کي مرشد کان بي نياز سمجهي ان کي ڪڏهن ڪڏهن دنيا ۾ بہ ان جو نقصان ٿيندو آهي. اچو! هن باري ۾ هڪ عبرت ناڪ حڪايت ملاحظہ فرمايو، جيئن تہ

جنّت غائب ٿي وئي

حضرت جُنيد بَغدادي رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه جي هڪ مريد کي اهو خيال ٿيو تہ مان ڪامل ٿي ويو آهيان ۽ هاڻي مون کي پير جي صحبت ۽ خدمت ۾ رهڻ جي ڪا حاجت ناهي رهي بلڪ منهنجي لاءِ اڪيلو رهڻ بهتر آهي. پوءِ هو اڪيلو رهڻ لڳو ۽ حضرت جُنيد بَغدادي رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه جي بارگاه ۾ حاضر ٿيڻ ڇڏي ڏنائين. هڪ رات ان ڏٺائين تہ ڪجهہ ماڻهو هڪ اُٺ (Camel) ڪٺي آيا آهن ۽ ان کي چئي رهيا آهن تہ اهي ان کي وٺڻ آيا آهن تہ جيئن هو هي رات جنت ۾ گذاري. پوءِ اهي ماڻهو ان کي اُٺ تي سوار ڪري وٺي ويا ايستائين جو هڪ اهڙي هنڌ پهتا جيڪو گهڻو خوبصورت هو، اتي جي هر هر شيءِ مان خوبصورتي ظاهر هئي، نفيس کاڌن سان گڏوگڏ مٺي پاڻي جا چشما (Springs) بہ جاري هئا. هو صبح تائين اتي جا مزا ماڻيندو رهيو ۽ جڏهن صبح ٿي تہ ان پاڻ کي پنهنجي حُجري ۾ موجود ڏٺو. هي سلسلو اهڙي طرح ڪيئي ڏينهن تائين جاري رهيو جو ان کي هر رات ائين نظر ايندو هو تہ ملائڪ ان کي سُواري تي ويهاري جنّت جي سير ڪرائن ٿا ۽ طرح طرح جا ميوا کارائن ٿا ايستائين جو هو تڪبُّر ۽ غرور جو شڪار ٿي ويو ۽ اها دعويٰ ڪرڻ لڳو تہ ان جي

حالت ان ڪمال تائين پهچي چڪي آهي جو ان جون راتيون بہ جنّت ۾ گذرن ٿيون. ماڻهن ان جي خبر حضرت جُنيد بَغدادي رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْه کي ڏني تہ پاڻ ان وٽ ويا ۽ ڏنائون تہ هو وڏي ٺٺ سان تڪبُّر ۾ آڪڙجي وينل آهي . پاڻ ان کان ڪيفيت معلوم ڪئي تہ ان وڏي فخر سان پنهنجي بلند مقام ۽ جنّت جي سير جو ذڪر ڪيو. پاڻ فرمايائون: اڄ جڏهن جنّت ۾ وڃو تہ 3 ڀيرا لَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰه پڙهجو. ان چيو: تمام سنو. پوءِ معمول مطابق جڏهن هو جنّت ۾ پهتو تہ ياد اچڻ تي رڳو تجربي طور ان 3 ڀيرا لَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰه پڙهيو. تہ ان کي وٺي ويندڙ سيئي ماڻهو رڙيون ڪري ڀڄي ويا ۽ هو ڏسي ٿو تہ جنّت هڪدم ان جي اکين وٽان غائب ٿي وئي ۽ هو نجاست ۽ گندگي واري هنڌ تي وينل آهي ۽ ان جي چئني پاسي مُردار هڏيون پيون آهن. انهيءَ وقت ان کي معلوم ٿيو تہ هي هڪ شيطاني ڄار هو ۽ مان ان ڄار ۾ گرفتار هئس. هڪدم توبہ ڪئي ۽ پنهنجي پير ۽ مرشِد سَيدُ الطَّائِفَہ حضرت سَيدُنا جُنيد بَغدادي رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْه جي خدمت ۾ حاضر ٿي ويو. (ڪشف المحجوب،باب آدابهم فى الصحبة،ص ٣٧٧-٣٧٨ ملخصا)

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! هن حڪايت مان اسان کي هي درس مليو تہ اگرچہ اسان گهڻا ئي نيڪ هجون، هر دلعزيز هجون، اسان جي عزت ۽ تڪريم ڪئي ويندي هجي. پر اسان کي گهرجي تہ تمام اوليائن سڳورن جو ادب ۽ احترام ڪريون ۽ هر گز هرگز پنهنجو پاڻ کي پنهنجي پير ۽ مرشد جي سامهون نہ بيهاريون بلڪ پنهنجي شهرت ۽ نالي جي مقابلي ۾ انهن جي اطاعت ۽ فرمانبرداري کي عظيم سعادت سمجهون، تڪبُّر جي آفت کان الله عَزَّوَجَلَّ جي پناهہ گهرون ۽ الله عَزَّوَجَلَّ جو شڪر ادا ڪريون تہ جنهن اسان کي دعوتِ اسلامي جو مدني ماحول ۽ باني دعوتِ اسلامي،اميرِ اهلسنت دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَه جو دامنِ ڪرم عطا فرمايو، جنهن جي ذريعي بهترين اسلامي نقوش تي

اسان جي تربيت جو سلسلو جاري رهي ٿو.

صَلُّوْا عَلَی الْحَبِیب! صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

مجلِس جج ۽ وڪيل (Judges And Wokala)

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! اَلْحَمْدُ لِلّٰہ عَزَّوَجَلَّ عاشقانِ رسول جي مدني تحريڪ دعوتِ اسلامي جتي گھٽ وڌ 104 شُعبن ۾ دِينِ اسلام جو مدني پَيغام عام ڪري رهي آهي، اتي ''وَڪالت'' (Advocacy) سان وابسته ماڻهن جي اِصلاح جي لاءِ "مَجلِسِ ججز اينڊ وڪلا"(جج ۽ وڪيل) جي ذَرِيعي انهن کي دعوتِ اسلامي جي مَدَني ماحول سان وابسته ڪندي، هن مَدَني مَقصَد "مون کي پنهنجي ۽ سڄي دُنيا جي ماڻهن جي اِصلاح جي ڪوشش ڪرڻي آهي۔ اِنْ شَآءَاللّٰہ عَزَّوَجَلَّ" جي مُطابِق زِندگي گُذارڻ ۽ فڪرِ آخِرت جو مَدَني ذِهن ڏيڻ ۾ مصروفِ عمل آهي. هن شعبي جي عاشقانِ رسول جي گھرن، دفترن، بار ايسوسي ايشن وغيره ۾ وقت بوقت "مدني حلقن" جو سلسلو ٿيندو رهندو آهي، هن شعبي جا عاشقانِ رسول هفتيوار اجتماع ۽ مدني مذاڪري ۾ به شرڪت جي سعادت حاصل ڪن ٿا. مجلس مدرسة المدينہ بالغان جي ڪوشش سان هن شعبي سان وابسته ماڻهن کي به "تعليمِ قرآن" جي روشني سان منورڪرڻ جي لاءِ مدرسة المدينه بالغان جي ترڪيب ٿيندي آهي، جنهن ۾ قرآنِ ڪريم جي تعليم في سبيل الله ڏني ويندي آهي. الله تعاليٰ مجلسِ ججز اينڊ وڪلاء کي وڌيڪ ترقيون نصيب فرمائي. اٰمِين بِجَاہ النَّبِيِ الْاَمِين صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ

مقبول جہاں بھر میں ہو دعوتِ اسلامی
صدقہ تجھے اے ربِّ غفّار مدینے کا

صَلُّوْا عَلَی الْحَبِیب! صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! اسان تڪبُّر جي تباهه ڪارين بابت ٻڌو ته هي دنيا ۽ آخرت ۾ نقصان جو سبب آهي، تنهنڪري اسان کي هن کان ڇوٽڪاري جي سخت ضرورت آهي ۽ جهڙي طرح جسماني بيماري جي علاج جي لاءِ اسان مختلف تدبيرون اختيار ڪريون ٿيون اهڙي طرح بلڪ ان کان به وڌيڪ تڪبُّر جهڙي باطني ۽ رُوحاني بيماري جي علاج جي فڪر ڪندي ان جي لاءِ به عملي قدم کڻڻ گهرجن.

اچو! تڪبُّر کان نجات ماڻڻ جي لاءِ ڪجهه مدني گل ٻڌو ۽ عمل جي ڪوشش ڪريو.

تڪبُّر کان نجات جا ڪجهه مدني گل

❀ تڪبُّر کان نجات جي لاءِ هِن طرح فِڪرِ مدينہ (يعني پنهنجو محاسبو) ڪريو ته سياڻي جڏهن حشر ٿيندو ۽ هر هڪ پنهنجي عملن جو حساب ڏيندو ته مون کي به ربِّ ذوالجلال جي بارگاهه ۾ پنهنجي عملن جو حساب ڏيڻو پوندو، جيڪڏهن تڪبر جي ڪري منهنجو ربّ عَزَّوَجَلَّ مون کان ناراض ٿي ويو ۽ مون کي جهنم ۾ اُڇلايو ويو ته اهو هيبتناڪ عذاب ڪيئن برداشت ڪري سگهندَس؟ اهڙي طرح پنهنجو محاسبو (Self accountability) ڪرڻ سان اِنْ شَآءَاللہ عَزَّوَجَلَّ تڪبُّر کان بچڻ ۾ ڪافي مدد ملندي.

❀ تڪبُّر ۽ ٻين بُرائين کان نجات جي لاءِ دُعا جو سهارو وٺو ڇوته دُعا مومن جو هٿيار آهي. تنهنڪري دُعا ڪريو ته يا الله عَزَّوَجَلَّ! آئون نيڪ بڻجڻ چاهيان ٿي، تڪبر کان جان ڇڏائڻ چاهيان ٿي پر نفس ۽ شيطان مون کي قابو ۾ رکيو آهي، اي منهنجا مالڪ مون کي انهن جي مقابلي ۾ ڪاميابي عطا فرما، مون کي نيڪ بڻائي، عاجزي جو پيڪر بڻائي ڇڏ.

گناہوں کی عادت چھڑا یاالٰہی مجھے نیک انساں بنا یاالٰہی

www.dawateislami.net

❀ تڪبُّر کان بچڻ جي لاءِ پنهنجي عيبن تي نظر رکڻ تمام فائديمند آهي ۽ پنهنجي عادتن ۽ طور طريقن کي تقويٰ ذريعي زينت ڏيڻ عيبن ۽ خامين جي سڃاڻپ جي لاءِ گهڻو مددگار آهي. ❀ تڪبُّر جو هڪ عِلاج هي به آهي ته جڏهن تڪبُّر ۾ مبتلا هئڻ جو انديشو هجي ته ان جي نقصان ۽ عذابن تي خوب غور ڪيو وڃي ته جيئن ان هلاڪت خيز عمل يعني تڪبُّر کان بچڻ جو جذبو پيدا ٿئي. ❀ تڪبُّر کان نجات جي لاءِ عاجِزي اختيار ڪرڻ ۽ مسڪينن سان گڏ ويهڻ بيحد مُفيد آهي، عاجزي تڪبُّر جي ضد آهي، عاجزي سان لبريز دل ۾ تڪبُّر جي لاءِ ڪا گُنجائش ناهي. جيئن ته حديثِ پاڪ ۾ آهي:تواضُع (يعني عاجزي) اختيار ڪريو ۽ مسڪينن سان گڏ ويهندا ڪريو **الله** عَزَّوَجَلَّ جا وڏي مرتبي وارا ٻانها ٻڻجي ويندوءِ ۽ تڪبر کان به آزاد ٿي ويندو. (ڪنزالعمال، ڪتاب الاخلاق ، قسم الاقوال،جزء ۴۹/۱،۲،حديث:۵۷۲۲) ❀ تڪبُّر کان نجات جي لاءِ هر اسلامي ڀيڻ کي سلام ڪريو بلڪ سلام ۾ اڳرائي ڪريو، امير هجي يا غريب، وڏي هجي يا ننڍي. اسان جا مدني آقا صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ته ٻارن کي به سلام ڪرڻ ۾ اڳرائي فرمائيندا هئا. حضرت سيدنا انس رَضِىَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ ڪجھ ڇوڪرن وٽان گذريا ته انهن کي سلام ڪيائون، پوءِ فرمايائون: "رسول **الله** صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم به ائين ئي ڪندا هئا. (بخاری ،کتاب الاستئذان،باب تسليم على الصبيان،۱۷۰/۴،حديث:۶۲۴۷) ❀ تڪبُّر کان نجات جي لاءِ پنهنجا ڪم پنهنجي هٿ سان ڪرڻ جي ڪوشش ڪريو ۽ پنهنجو سامان پاڻ کڻو. حديثِ پاڪ ۾ آهي: جنهن پنهنجو سامان پاڻ کڻي ورتو، اهو تڪبُّر کان آزاد ٿي ويو. (شعب الايمان، باب فی حسن الخلق، فصل فی التواضع،۲۹۲/۶، حديث: ۸۲۰۱) ❀ اهڙي طرح صدقو ۽ خيرات ڪرڻ به دل ۾ مسلمانن جي همدردي پيدا ڪرڻ ۽ تڪبُّر کان بچڻ جو ذريعو آهي. فرمانِ مُصْطَفٰي صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم آهي: مسلمان جو صدقو عمر ۾ اضافي جو سبب ۽ بُري موت کان بچائي ٿو ۽ **الله** تعاليٰ ان جي سبب سان تڪبُّر ۽ فخر کي دور فرمائي ڇڏي ٿو. (مجمع الزوائد ،کتاب الزکاة، باب فضل الصدقة،۲۸۴/۳، حديث :۴۶۰۹) ❀ تڪبُّر کان نجات جو هڪ طريقو هي به آهي ته جڏهن ڪنهن سان اختلافِ

راءِ ٿئي، پوءِ اوهان تي ظاهر ٿئي ته اهو حق تي آهي ته ضد ڪرڻ جي بدران مڃي ونو، پوءِ اُن جي سامهون اِن ڳالهه جو اعتراف ڪندي حق جي بيان تي اُن جي تعريف به ڪريو ته ”اوهان درست فرمائي رهيا آهيو الله تعاليٰ اوهان کي جزاءِ خير عطا فرمائي.“ حق جي اعتراف جو اهو اقرار باوجود ان جي جو نفس تي تمام گهڻو دشوار آهي، پر لاڳيتو ائين ڪرڻ سان حق جو اعتراف ڪرڻ اوهان جي عادت بڻجي ويندي ۽ ان جي برڪت سان تڪبُّر کان به جان ڇٽي ويندي. ❀ تڪبُّر کان نجات حاصل جو هڪ طريقو هي به آهي ته ڪڏهن به ان خواهش کي دل ۾ جڳهه نه ڏيو ته مون کي نمايان حيثيت ڏني وڃي، مٿانهين جڳهه تي ويهاريو وڃي، منهنجو آڌر ڀاءُ ڪيو وڃي. ها! ڪنهن پاڻ ئي اوهان کي نمايان جڳهه تي ويهڻ جي درخواست ڪئي ته قبول ڪرڻ ۾ حرج ناهي.

اميرالمؤمنين حضرت سيدنا موليٰ عليُّ المرتضٰي كَرَّمَ اللهُ تَعَالٰي وَجْهَهُ الْكَرِيْم ڪِٿي تشريف فرما ٿيا ميزبان سندن لاءِ مسند (يعني تخت) ڪڍي آيو، پاڻ رَضِيَ اللهُ تَعَالٰی عَنْهُ ان تي رونق افروز ٿيا ۽ فرمايائون: ڪو گڏهه ئي عزت جي ڳالهه قبول نه ڪندو. (فتاوٰی رضويه، ۷۲۰/۲۳) ❀ تڪبُّر کان نجات جي لاءِ ٻين کي پاڻ وٽ سڏڻ جي بدران ان نفس جي تڪبُّر کي ختم ڪرڻ جي لاءِ حتَّي الامڪان پاڻ هلي ملاقات لاءِ وڃو.❀ تڪبُّر کان نجات جي لاءِ غريبن جي دعوت به قبول ڪريو. صِرف اميرن سان تعلُّق وڌائڻ ۽ انهن وٽ دعوتن تي وڃڻ جا عادي نه بڻجو بلڪ پنهنجي محفل ۾ غريبن کي به شامل ڪريو ۽ جڏهن اهي اوهان کي دعوت ڏين ته قَبول ڪريو. ❀ تڪبُّر کان نجات جي غرض سان لباس ۾ سادگي اختيار ڪريو. صدرُ الشَّريعه، بدرُ الطَّريقه حضرت علّامہ مولانا مفتي محمد امجد علي اعظمي رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه لکن ٿا: تڪبر جي طور تي جيڪو لباس هجي اهو منع ٿيل آهي، تڪبر آهي يا نه ان جي سُڃاڻپ (Identify) ائين ڪري جو انهن ڪپڙن کي پائڻ کان پهرين پنهنجي جيڪا حالت هئي جيڪڏهن پائڻ کان پوءِ به اُها ئي حالت آهي ته خبر پئي ته انهن ڪپڙن سان تڪبر پيدا نه ٿيو، جيڪڏهن اها حالت

هاڻي باقي نہ رهي تہ تڪبر اچي ويو، تنهنڪري اهڙي ڪپڙي کان بچي جو تڪبر ڏاڍي خراب صفت آهي. (بهارِ شريعت،حصّہ ۳،۱۶/۴۰۹)

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! اسان تڪبُّر جو انجام ۽ مسلمانن کي حقير سمجهڻ جي مذمّت جي باري ۾ ٻڌو تہ تڪبُّر اهڙو مهلڪ مرض آهي جو ڪوڙ بُرائين ۽ اُخروي آفتن ۾ مبتلا ڪري ڇڏيندو آهي.

❀ متڪبر جيڪو پنهنجي لاءِ پسند ڪري ٿو اهو ٻين جي لاءِ پسند نٿو ڪري.
❀ متڪبر عاجزي جهڙي عظيم خوبي کان محرومي جو سبب آهي.
❀ مسلمانن سان بغض ۽ ڪيني جي بدترين خصلت ان جي دل ۾ پنهنجون پاڙون مضبوط ڪندي آهي.
❀ تڪبُّر ان کي پنهنجي ڪوڙي عزّت بچائڻ جي لاءِ ڪوڙ تي اياريندو آهي.
❀ متڪبر غُصّي کان نٿو بچي سگهي.
❀ متڪبر جي دل ۾ مسلمانن جي خير خواهي جو جذبو ناهي هوندو.
❀ متڪبر جي لاءِ نصيحت (Advice) قبول ڪرڻ تمام دشوار هوندو آهي.
❀ تڪبُّر جي عادت ان کي نيڪ ڪمن کان پري ۽ بُرن ڪمن تي مجبور ڪندي آهي.
❀ جنهن ۾ تڪبر هجي ان جي وڏي بدنصيبي هي آهي تہ تڪبُّر جي ڪري اللہ عَزَّوَجَلَّ ان کي پسند ناهي ڪندو.

تنهنڪري اسان کي گهرجي تہ تڪبُّر کان بچڻ جا جيڪي علاج اسان ٻڌا، انهن جي مطابق پنهنجي پاڻ کي هن آفت کان بچائڻ ۽ عاجزي اپنائڻ جي ڪوشش ڪريون ۽ هي ڳالھ پيشِ نظر رکون تہ حديثِ پاڪ جي روشني ۾ رائي جي داڻي جي برابر بہ تڪبُّر سياڻي قيامت جي ڏينهن جنت ۾ داخلي کان رُڪاوٽ بڻجي ويندو.

الله عَزَّوَجَلَّ پنهنجي مدني حبيب صَلَّی اللهُ تَعَالٰی عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جي طفيل اسان سڀني کي غرور ۽ تڪبُّر جي آفت کان محفوظ فرمائي ۽ عاجزي ۽ انڪساري جو پيڪر بڻائي ۽ مرڻ گهڙي تائين دعوتِ اسلامي جي مدني ماحول سان وابستگي عطا فرمائي ۽ ايمان ۽ عافيت سان مديني ۾ شهادت جي موت عطا فرمائي.

اٰمِين بِجَاهِ النَّبِيِّ الْاَمِين صَلَّی اللهُ تَعَالٰی عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! بيان کي ختم ڪندي سنّت جي فضيلت ۽ ڪجھ سنّتون ۽ آداب بيان ڪرڻ جي سعادت حاصل ڪريان ٿي، تاجدار رسالت، شهنشاهِ نُبُوَّت، مصطفيٰ جانِ رحمت صَلَّي اللهُ تَعَالٰي عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جو فرمان جنّت نشان آهي: جنهن منهنجي سنّت سان محبت ڪئي ان مون سان محبت ڪئي۽ جنهن مون سان محبت ڪئي اهو جنّت ۾ مون سان گڏ هوندو. (مشكاة الصابيح،كتاب الايمان،باب الاعتصام بالكتاب والسنة،١/٩٧،حديث:١٧٥)

سینہ تری سُنَّت کا مدینہ بنے آقا　جنَّت میں پڑوسی مجھے تم اپنا بنانا

سلام ڪرڻ جا مدني گل

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! اچو سلام جي باري ۾ ڪجھ مدني گل ٻڌو ❀ مسلمان (محارم) سان ملاقات ڪرڻ وقت سلام ڪرڻ سنّت آهي ❀ مڪتبة المدينہ ڪتاب بهار شريعت حصو 16 صفحو 102 تي لکيل مسئلي جو خلاصو آهي: ”سلام ڪرڻ وقت دل ۾ اها نيّت هجي تہ جنهن کي سلام ڪري رهي آهيان ان جو مال ۽ عزت، آبرو سڀ ڪجھ منهنجي حفاظت ۾ آهي ۽ مان انهن مان ڪنهن شيء ۾ دخل اندازي ڪرڻ حرام سمجهان ٿي“ ❀ ڏينهن ۾ ڪيترائي ڀيرا ملاقات ٿئي، هڪ ڪمري کان ٻئي ڪمري ۾ بار بار اچڻ وڃڻ ٿئي، اتي موجود اسلامي ڀينرن کي سلام ڪرڻ ثواب جو ڪم آهي ❀ سلام ۾ اڳرائي ڪرڻ سنّت آهي ❀ سلام ۾ اڳرائي ڪرڻ الله عَزَّوَجَلَّ جي قرب جو ذريعو

آهي ❀ جيڪو سلام ۾ اڳرائي ڪري اهو تَڪَبُّر کان بہ بَري (آزاد) آهي جيئن منهنجي مڪي مدني آقا، مني مني مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جن جو فرمان آهي: سلام ۾ اڳرائي ڪرڻ وارو تَڪَبُّر کان بَري آهي. (شُعَبُ الايمان ج۶ ص ۴۳۳) ❀ جواب ۾ وَعَلَيكُمُ السَّلامُ وَ رَحمَةَ اللهِ وَ بَرَكَاتُه چئي 30 نيڪيون حاصِل ڪري سگهجن ٿيون ❀سلام جو جواب هڪدم ۽ ايتري آواز سان ڏيڻ واجِب آهي جو جنهن سلام ڪيو اهو ٻڌي وٺي.

طرح طرح جون هزارين سنتون سکڻ جي لاءِ **مڪتبة المدينہ** جا ٻہ ڪتاب 312 صفحن تي مشتمل ڪتاب "**بهار شريعت**" حصو 16 ۽ 120 صفحن جو ڪتاب"**سنتيں ۽ آداب**" هديو ڏئي حاصل ڪيو ۽ پڙهو.

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد